

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥΣ

Φούσκας Θεόδωρος¹, Καραμπελιάς Γεράσιμος², Θεοφιλόπουλος Θανάσης², Γεωργιάδης Δημήτρης², Πανταζή Γεωργιά²

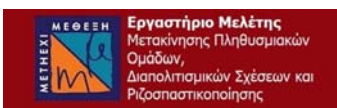
¹Τμήμα Πολιτικών Δημόσιας Υγείας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής ²Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο



ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με την Υπατή Αρμοστεία του ΟΗΕ υπολογίζεται ότι για κάθε τρεις μήνες каранτίνας σε όλο τον κόσμο 15 εκατομμύρια επιπλέον γυναίκες και κορίτσια εκτίθενται σε έμφυλη βία (UNHCR, 2021)¹. Παρά την πανδημία της νόσου Covid-19 που τροφώδεται τις ανισότητες μεταξύ των φύλων και αυξάνει τους κινδύνους βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, τα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης παραμένουν σοβαρά ελλιπή.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από την ερευνητική ομάδα του Επιστημονικού Εργαστηρίου ΜΕΘΕΕH του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου με τίτλο «Δράσεις ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης φιλοξενούμενων γυναικών στις προσφυγικές δομές με σκοπό την κοινωνική ένταξή τους».



<https://methexi.panteion.gr>

ΣΚΟΠΟΣ

Η διερεύνηση των παραγόντων (π.χ. στάσεις και αντιλήψεις, ανεπαρκείς υποδομές/υπηρεσίες, άγνοια δικαιωμάτων, γλωσσικοί φραγμοί κ.λπ.) που ενδοχόμενες εμποδίζουν γυναίκες πρόσφυγες στην πορεία τους προς την κοινωνική ένταξη και να αναφέρουν περιστατικά έμφυλης βίας και να αναζητήσουν υποστήριξη.

ΥΛΙΚΟ

Ποιτική έρευνα πεδίου με ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus groups) με γυναίκες από το Κογκό, το Αφγανιστάν και τη Μ. Ανατολή (βλ. Πίνακα).

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΑ	ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΗΛΙΚΙΑ	ΕΠΙΣΤΗΤΗ
ΑΒΓ1	Κονγκό	25	2
ΑΒΓ2	Κονγκό	36	2
ΑΒΓ3	Κονγκό	48	2,5
ΑΒΓ4	Κονγκό	41	2
ΑΒΓ5	Κονγκό	37	2,5
ΑΒΓ6	Κονγκό	52	2,5
ΑΒΓ7	Κονγκό	95	2
ΑΒΓ8	Κονγκό	42	2
ΑΒΓ9	Κονγκό	44	2,5
ΑΒΓ10	Αφγανιστάν	43	3
ΑΒΓ11	Αφγανιστάν	37	2
ΑΒΓ12	Αφγανιστάν	69	3
ΑΒΓ13	Αφγανιστάν	29	2,5
ΑΒΓ14	Αφγανιστάν	26	2,5
ΑΒΓ15	Αφγανιστάν	33	3
ΑΒΓ16	Αφγανιστάν	40	2
ΑΒΓ17	Αφγανιστάν	27	2
Μ.ΑΝΑ1	Συρία	25	6
Μ.ΑΝΑ2	Συρία	32	3
Μ.ΑΝΑ3	Συρία	23	3
Μ.ΑΝΑ4	Συρία	33	3
Μ.ΑΝΑ5	Ιράκ	39	3
Μ.ΑΝΑ6	Κουβίτ	67	3

Πηγή: Καραμπελιάς, Φούσκας, Θεοφιλόπουλος, Γεωργιάδης, Πανταζή, 2021

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Γυναίκες από το Αφγανιστάν

Κοινωνικά –δημογραφικά χαρακτηριστικά & νομικό καθεστώς

Στην 2^η ομάδα εστιασμένης συζήτησης (16/07/2021) έλαβαν μέρος οκτώ (8) ενήλικες γυναίκες με καταγωγή από το Αφγανιστάν. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 27 έως 69 ετών , με μέσο όρο ηλικίας τα 38 έτη. Τρεις (3) από τις οκτώ (8) συμμετέχουσες είχαν λάβει άσυλο. Τα έτη παραμονής στη Ελλάδα ήταν 2,5 κατά μέσο όρο. Σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση όλες οι συμμετέχουσες ήταν έγγαμες και με οικογένεια και παιδιά. Σχετικά με το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο πρόκειαν ποικίλες απαντήσεις, μια (1) συμμετέχουσα φοίτησε σε σχολείο 12 έτη, τέσσερις (4) δεν σπούδασαν καθόλου, δύο (2) άλλες συμμετέχουσες φοίτησαν 8 και 9 έτη αντίστοιχα και παρακολούθησαν μαθήματα ραπτικής και μια (1) συμμετέχουσα φοίτησε σε σχολείο 5 έτη. Το σύνολο των συνεντεύξιμων έχει εργαστεί σχεδόν αποκλειστικά σε υπηρεσίες όπως: υπηρεσιών (1), ραπτική σε χαλιά (3), αγροτικές εργασίες (2), ραπτική, υποδηματοποιία (1) και μωδίστρα (1).

Κοινωνική ένταξη: προκλήσεις, εμπόδια & η διάσταση του φύλου

Αναφορικά με την ένταξη στην ελληνική κοινωνία, οι συμμετέχουσες τόνισαν ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο για μια γυναίκα από το Αφγανιστάν σε αυτή. Υπογράμμισαν ότι βασικά εμπόδια αποτελούν οι φιλετικές διακρίσεις και ο ρατσισμός. Μια συμμετέχουσα σημείωσε:

Είναι δύσκολο εδώ στην Ελλάδα να ενταχθεί, υπάρχουν καλοί άνθρωποι που σε δέχονται αλλά υπάρχει και ρατσισμός, αρκετός ρατσισμός, υπάρχει καλός και κακός άνθρωπος σε όλο τον κόσμο αλλά δεν περνάει εάν δεν έρουμε τη γλώσσα, μπορούμε να μιλήσουμε μαζί τους αλλά κάποιοι άλλοι έχουν πρόβλημα τους πρόσφυγες, δεν τους θέλουν (συμμετέχουσα focus group 16/07/2021).

Μια άλλη συμμετέχουσα εξήγησε:

Το μεγαλύτερο όμω πρόβλημα είναι η επικοινωνία. Αυτό που θέλουμε να πούμε εμείς και δεν τους καταλαβαίνουμε. Το πρόβλημα είναι ότι δεν έρουμε την ελληνική γλώσσα και έτσι γίνονται δυσκολίες και δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα (συμμετέχουσα focus group 16/07/2021).

Οι δυσκολίες επικοινωνίας αποτελούν κεντρικό ανασταλτικό παράγοντα αναφορικά με τα περαιτέρω βήματα των γυναικών από το Αφγανιστάν στην ελληνική κοινωνία, ακόμα και σε καθημερινό άτυπο επίπεδο συνδιאלληγής. Εμπροσθώς, κατά την αλληλεπίδρασή τους με δημοσίους φορείς, λ.χ. υγεία αναδύονται εξαιρετικά δυσκολίες. Οι ίδιες αναφέρουν οποιoδήποτε εργασία μπορούν να βρουν. Μια συμμετέχουσα υπογράμμισε:

[Αναζητούμε] όποια εργασία μπορούμε να βρούμε και την εργασία στην οποία γνωρίζουμε, ραπτική, η υποδηματοποιία (συμμετέχουσα focus group 16/07/2021).

Η πλειοψηφία των συμμετεχοσών εξέφρασε σοβαρή δυσκολία στην εύρεση εργασίας λόγω της μη επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας. Επιπλέον, πολιτισμικά και θρησκευτικά στοιχεία λ.χ. hijab αποτέλεσαν επίσης εμπόδια στη διαδικασία πρόβασης στην αγορά εργασίας. Οι συμμετέχουσες εξέφρασαν την διαπίστωση πολλών ανεπαρκών σε θεματικές λειτουργίες του ελληνικού κράτους αλλά και σε ζητήματα καθημερινής φύσεως. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σημασία της καταγραφής της αιτίας τους. Οι συμμετέχουσες ανέφεραν χαρακτηριστικά για την εγγραφή των παιδιών τους, στα σχολεία όσο και για τα νοσοκομεία. Εμπροσθώς για την έκδοση αριθμό φορολογικού μητρώου και άλλες διαδικασίες, οι συμμετέχουσες ανέφεραν ότι εμφανίζονται πολλαπλά προβλήματα. Σχετικά με το εθνικό σύστημα υγείας και την κοινωνική προστασία η διαμορφωμένη εικόνα που έχουν είναι βασισμένη σε πολλαπλά εμπόδια και αποκλεισμούς. Ταυτόχρονα, οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας επιθέτουν σοβαρά προβλήματα. Επιπλέον, η εύρεση και εννοιακή κατανοία εμφανίζει σημαντικές δυσχερίες. Οι συμμετέχουσες τόνισαν σε πολλαπλές περιπτώσεις ότι εμφανίζουν σημαντικά εμπόδια σε καθημερινά ζητήματα, είτε λόγω της γλώσσας, είτε λόγω δυσκολιών με τις δημόσιες υπηρεσίες, είτε λόγω της ανεργίας. Μια συμμετέχουσα επισήμανε:

Παύι μας αναρωσιάζομαι ως πρόσφυγες και μετά δεν μπορούμε να ενταχθούμε; Ήμουν ένα χρόνο στη Μόρια, μετά ήρθα εδώ και με αναγνωρίσανε, ωστόσο δεν εντασσάμαστε πλέον, δεν έρουμε τη γλώσσα (συμμετέχουσα focus group 16/07/2021).

Κοινωνία, υποχρεώσεις & «γνώσεις – κλειδιά»

Όλες οι συμμετέχουσες τόνισαν επαγγελματιώς ότι, η γνώση της ελληνικής γλώσσας είναι κομβικής σημασίας για την κοινωνική τους ένταξη. Υπάρχουν σοβαρά εμπόδια στην συναλλαγή τους με δημόσιες υπηρεσίες, έκδοση εγγράφων και διεκπεραίωση καθημερινών υποθέσεων.

Γυναίκες από τη Μ. Ανατολή

Κοινωνικά –δημογραφικά χαρακτηριστικά & νομικό καθεστώς

Στην 3^η ομάδα εστιασμένης συζήτησης (26/07/2021) έλαβαν μέρος 6 ενήλικες γυναίκες. Τέσσερις συμμετέχουσες είχαν καταγωγή από τη Συρία - μία εξ αυτών από το κοουρδικό τμήμα της Συρίας - μία από το Ιράκ και μία από το Κουβίτ. Οι 5 από τις 6 έχουν τουλάχιστον ένα ανήλικο παιδί, ενώ η άλλη συμμετέχουσα είναι 67 ετών και έχει ενήλικα παιδιά. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 23 έως 67 ετών. Οι μισές από αυτές ανέφεραν ότι δεν έχουν φοιτήσει σε σχολείο, ενώ οι άλλες μισές ανέφεραν ότι αποφοίτησαν από Λύκειο ή ολοκλήρωσαν την πρώτη ή τη δεύτερη τάξη αυτού. Η πλειοψηφία των συμμετεχοσών – 4 από τις 6 – δήλωσαν ότι δεν έχουν εργαστεί ποτέ στη ζωή τους, ενώ 2 συμμετέχουσες ανέφεραν ότι έχουν εργαστεί ως κομμάτρες. Τα έτη παραμονής στη Ελλάδα ήταν 3,5 ενώ οι μισές εξ αυτών έχουν λάβει άσυλο.

Κοινωνική ένταξη: προκλήσεις, εμπόδια & η διάσταση του φύλου

Οι συμμετέχουσες εστίασαν ιδιαίτερα σε ζητήματα άμεσων και βασικών αναγκών. Ορισμένες εξ αυτών αναφέρθηκαν εκτεταμένα στα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν ανήλικα παιδιά τους - σε μία περίπτωση, ένα εξ αυτών χρειάζεται συχνά μηχανική υποστήριξη για να αναπνεύει ενώ επίσης πρέπει να χειρουργηθεί άμεσα στο λαμό, αλλά η επέμβαση καθυστερεί διαρκώς. Επίσης, άλλη συμμετέχουσα αναφέρθηκε στην ιδιαίτερα κλονισμένη ψυχολογική κατάσταση της κόρης της, ενώ μια τρίτη αναφέρθηκε στην περίπτωση ενός παιδιού της που χρίζει ειδικής υποστήριξης. Οι συμμετέχουσες περιέγραψαν με μελανά χρώματα την ποιότητα της υγειονομικής περίθαλψης και στέρησης που λαμβάνουν - όταν την λαμβάνουν - τόσο σε επίπεδο κεντρικού κράτους όσο και σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών. Γενικά, η πρόβαση σε υπηρεσίες υγείας συνοδεύεται από πολλά προβλήματα συμπεριλαμβανομένων προβλημάτων πρακτικής φύσεως - απουσία διερμηνείας - και προβλημάτων αντιλήψης και συμπεριφορών του προσωπικού απέναντί τους. Μια συμμετέχουσα αναφέρθηκε με απογοήτευση και στην αποτυχημένη προσπάθεια της να εγγραφεί το παιδί της σε σχολείο ειδικής αγωγής. Μάλιστα, εξήγησε ότι υπάλληλοι του Κέντρου Υποδοχής ήταν εκείνοι που την ενημέρωσαν ότι δεν έχει αυτή τη δυνατότητα. Ορισμένες συμμετέχουσες αναφέρθηκαν στο πληγμα που δέχτανται από τη διακοπή του οικονομικού επιδόματος που λαμβάνουν. Μια συμμετέχουσα ανέφερε ότι της είχε προσφερθεί δουλειά και θα δέχονταν να εργαστεί, αλλά αρνήθηκε για δύο λόγους: απουσία δυνατότητας φορέσει/φύλαξης του παιδιού της όσο έλειπε και εξαιρετικά χαμηλή αμοιβή - 2 ευρώ ανά ώρα - και υπό εκτενη ωράρια (07:00-19:00). Η περίπτωση αυτή αναδεικνύει τα πολλαπλά εμπόδια που αντιμετωπίζει η εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα στην πορεία της προς την πλήρη ένταξη: ακόμα και αν καθοριστούν να ξεπεράσει εμπόδια ποικίλης σημασίας - όπως για παράδειγμα η γλώσσα - νέα εμπόδια ορθώνονται στο δρόμο της, όπως η στιγμή εργασιακή εκμετάλλεση που τους καθιστά εργαζόμενους-ε χωρίς δικαιώματα ή δεύτερης κατηγορίας. Ένα άλλο ζήτημα στο οποίο εστίασαν ιδιαίτερα την προσοχή τους συμμετέχουσες ήταν το επισφαλές νομικό καθεστώς τους, καθώς ορισμένες εξ αυτών δεν έχουν χαρτί ή έχουν λάβει ήδη απορριπτικές αποφάσεις σε αιτήματα χορήγησης ασύλου. Το κενό αυτό είναι ένα ισχυρό ανάχωμα σε κάθε προσπάθεια ένταξης, ειδικά των γυναικών και των παιδιών:

Μπορού να προσαρμόσω – είχα πάει σε άλλες χώρες - μπορώ να ενσωματωθώ, αλλά εδώ ούτε μου δίνουν χαρτί, ούτε... Πως να γίνει; Και είναι πολύ δύσκολο - ειδικά για μένα που είμαι γυναίκα και με ένα παιδί μόνης μου. Είναι πολύ δύσκολο [να ενσωματωθεί] σε αυτή τη χώρα. Λόγω χαρτίών, λόγω γραφειοκρατίας (...) Θέλω να προσαρμόσω μέσα στη χώρα, να βρω δουλειά, θέλω να δουλέψω, θέλω να κάνω, αλλά είναι πολύ δύσκολο (συμμετέχουσα focus group 26/07/2021).

Από την άποψη του φύλου και τις (πρόθετες) προκλήσεις που μπορεί να αντιμετωπίσει μια πρόσφυγας ή μεταναστρία ως γυναίκα, μία συμμετέχουσα ανέδειξε το ζήτημα της έμφυλης βίας εντός των προσφυγικών δομών. Με κριτικό και ονύμια μεγαλυκό πνεύμα - αλλά σε ευρύτερο, ευρωπαϊκό πλαίσιο - άλλη συμμετέχουσα ανέφερε:

Μας τα λέγανε κάτω – που ήμασταν κάτω - στην πατρίδα μας, η Ευρώπη είναι δικαιώματα των ανθρώπων, βοηθάνε, κάνουνε... Δυστυχώς μόλις φτάσαμε εδώ, [διαπιστώσαμε ότι] όλα αυτά δεν υπάρχουν (συμμετέχουσα focus group 26/07/2021).

Κοινωνία, υποχρεώσεις & «γνώσεις – κλειδιά»

Όλες οι συμμετέχουσες υπογράμμισαν ότι έχουν πλήρη άγνοια για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στην Ελλάδα, όπως για το με ποιο τρόπο και σε ποιο μέρος μπορούν να λάβουν υποστηρικτικές υπηρεσίες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι συμμετέχουσες δεν αναφέρθηκαν μόνο σε ανεπαρκείς των διαφόρων συστημάτων (υγείας, εκπαίδευσης κ.λπ.) ή στη μη δυνατότητα χρήσης των υπηρεσιών που προσφέρουν λόγω του νομικού καθεστώτος τους, αλλά και στην αντιμετώπιση συμπεριφορών που ενδοχόμενες είναι πρώτον προκαταλήψεις. Εντοπίστηκαν πολλά προβλήματα αναφορικά με την κοινωνική ένταξη των γυναικών από τρίτες χώρες στην αγορά εργασίας, στην υγεία και την κοινωνική προστασία, στην εκπαίδευση, στη στέγαση, στην διαπολιτισμική συνύπαρξη. Οι πολλαπλές προκλήσεις και τα ποικίλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αναφορικά με το νομικό καθεστώς τους αλλά και τις συνθήκες διαβίωσής τους στη χώρα – με άλλα λόγια, οι σμπερνεές, βασικές απαιτούμενες ανάγκες τους - φαίνεται ότι απορροφούν όλη την ενέργεια τους και την προσοχή τους, με αποτέλεσμα να μην (πολύων ν) κάνουν μεσο-μακροπρόθεσμα σχέδια. Για όλες συμμετέχουσες ως κύριος παράγων ομαλής πορείας τους στην Ελλάδα είναι εύρεση σταθερής και πλήρους απασχόλησης σε συνδυασμό με την αναγνώριση ασύλου σε εκείνες. Η σταθερότητα στη νομική κατάσταση τους (παροχή καθεστώτος διεθνούς προστασίας) θα δημιουργήσει τις προοπτικές ακόμα και για τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων. Η χορήγηση ασύλου σε εκείνες αποτελεί κομβικό σημείο για τα μέλλον τους αλλά και των οικογενειών τους. Επιπλέον, βιωνόμενα πολλαπλά εμπόδια κρίνουν ότι θα ήταν χρήσιμο να λαμβάνουν μέχρι όσο είναι δυνατόν κάποια βασική οικονομική υποστήριξη μέχρι να «πατήσουν στα πόδια τους».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Mattin et al. (2018). Migrants' and refugees' health: towards an agenda of solutions. Public Health Reviews, 39(27) <https://bit.ly/3BtUEYw>
Καραμπελιάς, Γ., Φούσκας, Θ., Θεοφιλόπουλος, Θ., Γεωργιάδης, Δ., Πανταζή, Γ. (2021). Δράσεις ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης φιλοξενούμενων γυναικών στις προσφυγικές δομές με σκοπό την κοινωνική ένταξή τους. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών/Εργαστήριο Τμήματος Κοινωνιολογίας ΜΕΘΕΕΗ.
UNHCR (2020). Displaced and stateless women and girls at heightened risk of gender-based violence in the coronavirus pandemic. <https://bit.ly/3GFSyAB>
UNHCR (2021). Protecting Forcibly Displaced Women and Girls During The COVID-19 Pandemic. Examples of UNHCR gender responsive and gender-based violence (GBV) prevention, risk mitigation and response interventions <https://bit.ly/340I86l>

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θεόδωρος Φούσκας
Επικοινωνία Καθηγήτριας
Τμήμα Πολιτικών Δημόσιας Υγείας
Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Email: thouskas@uniwa.gr